

Släkten Kråka från Sunderbyn

Personer

Hans Nilsson Kråka var född ca 1570 i Sunderbyn, Nederluleå och avled på gården Svensbyn nr 41 "Kråka" i Piteå landsförsamling. Han var min fm fm ff mf fm mf.

Hans var gift med Karin Larsdotter, en dotter till Lars Larsson i Svensbyn.

Hans var Lappfogde i Umeå- och senare även i Piteå lappmarker. Han var även länsman, nämndeman och befallningsman. Inskreven som borgare när Piteå stad bildades.

Hans far var Nils Andersson Kråka, född 1545 i Sunderbyn och död 1612 i Sunderbyn.

Han var bonde i Sunderbyn där han troligen förutom Landbojorden även ägt det senare så kallade Kråkhemmanet (på nr 21). Om hans lösa egendom får man besked av den " bouppteckning " för hela riket som gjordes år 1571 för lösen av Älvsborgs fästning med 10 % av all sådan egendom.

Nils Andersson ägde enligt denna 22 lod silver, 3 lispund 5 marker koppar, 1 1/2 lispund tenn, 2 marker mässing , 11 kor, 3 ungnöt, 11 får, 6 getter, 2 svin och 1 sto, alltsammans värderat till 279 marker 3 öre i pengar. Han måste betala 10% av detta belopp med 3 lod silver och 15 marker 1 1/2 öre i pengar.

Såsom birkarl betalade han för år 1590 en avgift till kronan på 1 1/2 mark i Köpmanspengar 1 mark. samma år och även år 1598 besökte han Kormässomarknaden i Härnösand.

År 1601 skattade han för en hel rök i Sunderbyn, Han hade då 8 kor och häst och hans utsäde var 5 tunnor korn.

Nils Andersson Kråkas arvtagare i Sunderbyn blev sonen Anders Nilsson Kråka.

Den av mig äldsta kända medlemen av släkten Kråka är Anders Nilsson Kråka, född 1495 i Sunderbyn och död 1548 på samma ort.

Släkten Kråka

Kråka var en släkt av fogdar, birkarlar, landsköpmän, nämndemän och storbönder med säte i Sunderbyn i nuvarande Nederluleå socken.

Benämningen Kråka nyttjades först mot slutet av 1500-talet. En teori till namnet är att släkten tycks komma från Ångermanland under 1400-talet och tidigare från Medelpad. Ångermanlands äldsta vapen var en sittande fågel, i folkmun Kråka.

Alla statliga befattningshavare benämndes Kråkor, de med lägre grad Kråklingar.

Släkten Kråka tillhörde de främsta och dominerande borgarätterna i Luleå socken under flera hundra år. De var även bland de första borgarna i nygrundade Luleå stad, nyanlagd vid sockenkyrkan år 1621 och gjorde många affärsresor till Stockholm. Som bönder var de år 1620 de högst taxerade i Sunderbyn.

Kråkgränd i Gamla Stan i Stockholm är uppkallad efter Knut Nilsson Kråka.

Denne köpte 1606, 1607 och 1609 olika hus och tomter i Olof Lumpes gränd, som därav fick namnet Knut Kråkas gränd och senare Kråkens och Kråkans gränd för att idag heta Kråkgränd.

Den 16 november 1613 bestod Knut Kråkas hushåll i östra kvarteret av ett hjonelag (Knut med hustru Karin), två drängar och fyra pigor.

1614 fanns i Knut Kråkas hushåll han själv med hustru, hustruns syster, tre drängar samt två pigor.

1614 betalade Knut Kråka i örespenningar för Älvsborgs lösen 28 riksdaler; det var mer än dubbelt så mycket som någon annan i östra kvarteret betalade.

Peter Kruse i södra kvarteret betalade 56 riksdaler och stadens i särklass rikaste borgare Mårten

Trotzig betalade 84 riksdaler.

Medlemmar av släkten

- Nils Andersson Kråka (c.1545-1600). Bosatt i Sunderbyn och Stockholm. Landsköpman, Birkarl och Bonde. Gift i sitt andra äktenskap med Anna Olofsdotter Holm (d.1638), dotter till Olof Holm d.ä. (d.1598), Rådman i Stockholm.
- Anna Andersdotter Kråka. Bosatt i Sunderbyn och Stockholm (Skeppar Karls gränd).
- Anders Nilsson Kråka (c.1582-1648). Bosatt i Sunderbyn. Borgare, Birkarl, Nämndeman och Bonde.
- Knut Nilsson Kråka (1578-). Bosatt i Sunderbyn, Stockholm (Kråkgränd) och Falun. Rådman, Riksdagsman och Befallningsman på Kopparberget.
- Olof Nilsson Kråka. Bosatt i Sunderbyn och Torneå. Lappfogde i Torne, Kemi lappmarker.
- Hans Nilsson Kråka (c.1575-). Bosatt i Sunderbyn. Lappfogde i Umeå och Piteå. Länsman, nämndeman och befallningsman. Inskreven som borgare när Piteå stad bildades.
- Henrik Hansson Kråka adlad Krakenhoff nr 403 (-1680). Överstelöjtnant i Erfurt. Gift c.1644 med Anna Katarina, oäkta dotter till Greve Anton Heinrich Schwarzburg-Sondershausen. Gick under namnet von Krackenhoff i Tyskland. Medlem nr 209 i Die Fruchtbringende Gesellschaft med titeln "der Befriedigende".
- Sophia Andersdotter Kråka (1717-1797). Bosatt i Luleå och Lövånger. Gift med Jonas Jonsson Nordvall, de fick sonen Erik Nordvall som adlades Erik Nordewall nr 2257 och gifte sig med Fredrika Catharina Branting.[11]
- Olof Andersson Kråka (1620-1685). Borgare, Skeppare, Handelsman, Sexman och Borgmästare i Luleå.
- Anders Olofsson Kråka (-1703). Borgare, rådman och handelsman i Luleå.
- Peter Eriksson Kråka (1714-1747). Rådman.
- Anders Andersson Kråka (1671-1740). Rådman och handelsman i Luleå.
- Erik Andersson Kråka (1673-1735). Rådman och handelsman i Luleå.
- Olof Olofsson Kråka (-1697). Bonde i Sunderbyn, borgare och handelsman i Luleå.
- Maud Adams (1945) Skådespelare, född i Luleå

Birkarlar

Birkarlar var handelsmän som, åtminstone sedan början av 1300-talet, verkade i Torne, Lule och Pite lappmarker.

Enskilda birkarlar hade ensamrätt att handla med vissa samer, och erlade för detta en avgift till kronan, som i gengäld gav dem sitt beskydd.

Kronan uppbar själv ännu inte någon skatt av samerna inom detta område.

Efter att Gustav Vasa infört direkt beskattning av samerna i alla de svenska lappmarkerna fortsatte birkarlarna sin verksamhet som handelsmän utan gynnad ställning. Man har därefter talat om birkarlar även i övriga lappmarker.

Ordets etymologi är omdiskuterad.

Åtskilliga försök har gjorts att förklara varifrån ordet kommer och åtminstone 20 olika svar har presenterats.

Bland de ord som ansetts ha givit upphov till ordet birkarl kan nämnas:

- Pirkkiö, ön vid Torneälvens mynning.
Det var Johan Nordlander som menade att denna ö var en gammal handelsplats och att namnet hade ett samband med Birka i Mälaren.
Andra forskare har underkänt denna teori av flera skäl, bland annat eftersom öns namn kommer av det finska ordet för nyröjning, perkkiö, och dessutom enligt vegetationshistoriska undersökningar inte kan ha använts som marknadsplats före 1400-talets senare hälft.
- Bjur, det vill säga bäver.
Detta var Birger Steckzéns teori, som gick ut på att birkarlarna skulle ha börjat som bäverjägare och bäverskinnhandlare. Teorin förutsatte att Tornedalen ursprungligen skulle ha haft en svensk befolkning, vilket inte anses stämma.

- Birke, med betydelsen "ett stycke björkträ eller näver". Stefan Söderlind menade att birken användes som skrivmaterial och därmed hade kommit att förknippas med birkarlar.
- Birk, innebärande en speciellt organiserad undantagslagstiftning som direkt uppstått genom kungens stadgande. Birkarlarna skulle alltså egentligen vara birk-karlar. Denna teori har framförts av Jouko Vahtola.
- Birka, ett ryskt ord med betydelsen karvstock. Sådana användes förr för att hålla räkningen i samband med beskattning. Thomas Wallerström har uppmärksammat denna förklaring, som först framfördes av K.B. Wiklund, och sammankopplat ordet med den teori som redovisas nedan.

Dessutom kan nämnas att birkefogde under 1500-talet var en beteckning för häradshövding i Sverige.

Sunderbyn

Under tidiga juni 2011 genomförde Norrbottens museum en arkeologisk besiktning i det lilla samhället Sunderbyn, som ligger lite drygt 1 mil nordväst om Luleå.

Byn är tidigast belagd i skriftliga källor från 1502 men är redan då den i särklass största byn i Luleå socken, Luleå socken som då omfattade ett enormt område.

1543 tecknas byn för 19 hemman samt ett kyrkohemman och taxeras för 1154 skälsland fördelat på 974:144:36 på åker, äng respektive fiske. Ett skälsland utgjorde 0,432 hektar. Detta att jämföra med två näst största byarna Alvik med sina 24 hemman och 981 skälsland och Ersnäs med 21 hemman och 861 skälsland.

Troligt är att byn tillhör en av de äldsta i socknen, dels på grund av sin storlek men även pga. sin närhet till socknens centrum och dess läge vid Luleälvens utlopp i Bottenviken. Byn etableras troligen under 1300-tal och den bör vara samtida med kapellet och prästgården i nuvarande Gammelstad och Hägnan.

Det finns en rad tolkningar kring ortnamnet Sunderbyns betydelser, den som dock är troligast är att namnet avser "de som bor vid sundet/sunden" dvs. byn har fått namn efter tidigare sund på platsen.

Bebyggelsen under 1500- och 1600-tal återfanns dels kring Kråkberget (platsen för besiktningen) samt vid en plats kallad Kläppen. Åkermarken utgjordes dels av Lergärdan, mellan Kläppen och Kråkbergsområdet, dels av nuvarande Hammarenområdet, söder om Kråkberget samt senare Årdren och Kråkänget ned mot älven.

Namnen Kråkberget och Kråkänget anses stamma från släkten Kråka. Nils Andersson Kråka är den första av släkten som uppträder i historiska källor då denne år 1574 köpte kyrkohemmanet i Sunderbyn, denne tvingades sedan låta köpet återgå år 1579. Släktens stamhemman var det som senare kom att få nummer 21 och benämndes ännu 1950 som "Kråkhemmanet" och moränhöjden där gården legat fick därefter namnet Kråkberget. Släkten Kråka kom att ha en framstående ställning i Luleå socken från 1500-talets andra hälft till åtminstone 1700-talets början, de var från början birkarlar och sedermera lappmarksfogdar, borgare och handelsmän. Ett antal medlemmar ur släkten var i perioder borgare och rådmän i Stockholm. Det sägs att Nils Andersson Kråka hade en stor del i den marknadsreform som Karl IX genomförde och som sedan skulle leda till grundandet av köpstäderna, däribland Luleå. Släkten Kråka har även gett upphov till gatunamnet Kråkbergsvägen.

Nedan visas utdrag ur husförhörslängden från Nederluleå församling, fastigheten Sunderbyn no 21.
Referens: Nederluleå-A11a-4c-1920-1936-Bild-3630-sid-1357.

1357

n° 21. $\frac{27}{256}$ mtl

Sunderbyn.

1	2	3		4	5	6	7	8	9	10	
		Yrke (tjänst, näringsfång). Stam (främarks)	Född								Födelseort (församling i län eller i stad).
1	Högar: Johan Helmer Linder	Herrmansväg	75	$\frac{8}{7}$	Nederluleå	v	$\frac{10}{10}$	$\frac{23}{10}$	$\frac{20}{5}$		
2	h. Elira Johanna Linder f. Linder		87	$\frac{10}{6}$	"	v	"	"			
3	h. Sofia Elira h. Sofia Elira		10	$\frac{23}{12}$	"	v				1288	28
4	d. Ethel Linnæus		12	$\frac{18}{10}$	"	v					
5	d. Elin Väster		14	$\frac{31}{7}$	"	v					
6	d. Fridborg Ahle		16	$\frac{12}{14}$	"	v					

På 1770-talet flyttades kaptensbostället till hemman nummer 12 i Sunderbyn vilket ledde till att Sunderbyn kom att bli bostadsort för de högre militärerna och så småningom slog sig lantmätare, häradsskrivare, läkare också ned i Sunderbyn vilket gjorde byn till en allvarlig konkurrent till Luleå om var residenset skulle placeras när länet klövs 1810. Även landshövdingen mellan 1811-1816 hade sin bostad i Sunderbyn vilket också satt sina spår i gatunätet i form av Landshövdingevägen.

Fogde- och birkarlssläkten Kråkas bomärke:

Källa; <http://norrbottnsmuseumarkeologi.wordpress.com/2011/06/13/den-lilla-arkeologin/>, <http://sv.wikipedia.org/wiki/Birkarlar> samt <http://www.grewik.se/gunwiklund/p3a202766.html>, Luleåbygdens Forskarförenings medlemsblad nummer 35 år 2001.
Stamtavla för Måns Johansson utfärdad av Leif Boström Stockholm. Komplettering till Kyrkoherde Albert Nordbergs utredning " Om den norrbottniska Birkarlssläkten Kråka omfattande år 1500 - 1992 " av Olle Malmsten Luleå.